

удк 37.091.64:811.163.41

doi <https://doi.org/10.18485/zivjez.2025.45.1.9>

Стручни рад

Примљен 11/12/2024

Прихваћен 22/10/2025

Александар М. Новаковић*

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет

Департман за србистику

УЏБЕНИЧКИ КОМПЛЕТ *SPECIAL OPERATIONS LANGUAGE TRAINING: SERBIAN* У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Предмет овога рада је анализа уџбеничког комплета (непознатог аутора и издавача) под називом *Special Operations Language Training: Serbian*, са циљем стварања јасније слике о јединицама уџбеничког комплета које се користе у реализацији наставе српског као страног језика. Коришћена је метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Резултати истраживања су показали да је реч о једном од најсадржајнијих уџбеничких комплета за учење српског као страног језика, у коме се наизменично обрађују опште (*упознавање, породица, окружење, личне особине, календар, биографија, време, јединице мере, хоби, занимања* и сл.) и специјализоване теме (*оружане снаге, банкарство, мисије, опрема, особине географских подручја, медицина, култура, медији, традиција, вера, образовање*). Користи се за обуку припадника војних, политичких и дипломатских мисија иностраних влада ради несметаног интегрисања у српско друштво, те обављања свакодневних животних активности и одговарајућих специјалних операција. По свему судећи, настао је на неком иностраном институту за проучавање српског као страног језика, али је истраживање показало да то није Центар за стране језике америчког Института за језике (како се тврди у одређеним изворима на интернету). Такође, предавачима се саветује да га, пре непосредног увођења у наставну праксу, прочитају, анализирају и евалуирају, доносећи одлуку која ће бити у складу са узвишеним и етичким особинама наставе српског као страног језика.

Кључне речи: српски као страни језик, уџбенички комплет, иностране владе, војне школе језика, специјалне операције

* aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

Увод

У методици наставе српског као страног језика посебна пажња посвећује се припреми, публикавању и евалуацији наставних материјала – уџбеника, радних свезака и осталих врста приручника (речника, граматика и сл.). Ксенија Кончаревић (2007: 73) питање конструисања и експертизе уџбеника препознаје као једно од „научно и практично најрелевантнијих подручја методике” (Кончаревић 2007: 73), јер од питања квалитета и функционалности наставних материјала зависи успех ученика и самих наставника. Анализа библиографије уџбеничких јединица и научних радова коју је сачинила професорка Весна Крајишник (1992) сведочи да се у периоду након Другог светског рата систематично радило на припреми уџбеника и пратећих наставних материјала. Александар Новаковић (2022а: 80) као најплодније доба издваја период од 1960. до 1985. године, током кога је објављено више десетина уџбеничких јединица, које се и дан-данас, на одређени начин, користе у наставној пракси. Рад на пољу унапређења квалитета наставе српског као страног језика резултат је значајног увећања броја ученика широм света, с једне стране, односно друштвено-политичких питања, с друге стране. Другим речима, захваљујући потписивању најразличитијих билатералних споразума о сарадњи у области привреде, медицине, културе и образовања са већим бројем европских, америчких, азијских и афричких земаља (Крајишник 2016: 8–9), појавила се потреба за оним јединицама уџбеничког комплета које би одговорице на растуће захтеве већег броја ученика који су желели да „на западњачки ефикасан начин” овладају нашим језиком (Ђурић 1984: 6).

Настава српског као страног језика развијала се паралелно у Југославији и у иностранству. На домаћем тлу странци су наш језик изучавали на Институту за стране језике, на народним и радничким универзитетима, на Филолошком факултету у Београду и у другим институцијама (Дешић 1990: 234). У иностранству се изучавао на славистичким катедрама универзитета, војних школа, центара и института иностраних влада, које су улагале одговарајућа финансијска средства за развој студија славистике (Новаковић 2025: 371–395). Готово све такве институције су, у настојању да наставу учине квалитетнијом и ефикаснијом, уложиле напор да припреме наставне јединице које би на функционалан начин користиле у наставној пракси. Као резултат њиховог интересовања публикован је већи број наставних средстава – уџбеничких комплета, граматика и речника, које су користиле генерације студената. Ђорђе Оташевић (2014: 25) истиче да међу тим материјалом има

„много тога – и доброг, и одличног, али и много чега нема”. Њихови аутори, домаћи и страни слависти/србокроеистии, остаће упамћени као пионии на пољу утемељења методике наставе српског као страног језика.

Методолошке поставке истраживања

Предмет и циљ истраживања

Сагледавање историјског развита методике наставе српског као страног језика показује нам и објашњава важне активности које су предузимане на пољу унапређења наставне праксе. Можемо приметити да је већи део активности након Другог светског рата био усмерен ка писању, припреми и објављивању наставних средстава – уџбеника, граматика, речника и осталих врста приручника. Захваљујући систематичним истраживањима и спроведеним евалуацијама – Бугарски 1984; Димитријевић 1984; Ђерић 1984; Гачић 1986; Дабић 1986; Игњатић 1986; Маројевић 1986; Михаиловић 1986; Ломпар 1995; Брборић 2014; Оташевић 2014; Новаковић 2022б, 2024б, данас смо у прилици да тврдимо да познајемо највећи део дидактичких средстава која се могу користити у реализацији часова српског као страног језика, како старијег, тако и новијег датума. Међутим, најновија истраживања наставне праксе, која су подразумевала анализу писане комуникације наставника и ученика на друштвеним мрежама, показала су нам да постоји одређени број наставних материјала који нам из најразличитијих разлога нису били доступни, али су то (у последњих неколико месеци) постали захваљујући процесима дигитализације архивске грађе – в. Новаковић 2022а, Новаковић 2024а. Реч је о оним уџбеницима и приручницима који су објављивани на иностраним универзитетима, војним школама, институтима и заводима, а који су првенствено били коришћени у подучавању припадника дипломатских и војних мисија иностраних влада. Један од таквих уџбеничких комплета је и *Special Operations Language Training: Serbian I*, који се може пронаћи на интернету. С обзиром на чињеницу да до сада није забележен у научној и стручној литератури из области методике наставе српског као страног језика, у овом раду ћемо настојати да га детаљно анализирамо са циљем стварања шире слике о јединицама уџбеничког комплета које се користе у реализацији наставе српског као страног језика.

Задаци истраживања

У складу са одређеним предметом и дефинисаним циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1 Уџбеник и пратећа радна свеска доступни су у целости на следећем веб-сајту: <http://skr.rs/zfwp>.

1. Утврдити место и значај уџбеника и пратеће радне свеске у настави српског као страног језика.

2. Анализирати садржај и дидактичко-методичко обликовање уџбеника и пратеће радне свеске.

Методе, технике, инструменти и узорак истраживања

У складу са дефинисаним предметом, циљем и постављеним задацима истраживања користили смо методу теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за истраживање чинио је уџбеник *Special Operations Language Training: Serbian*, као и пратећа радна свеска истоименог назива. Истраживање је спроведено током новембра 2024. године.

Анализа резултата истраживања

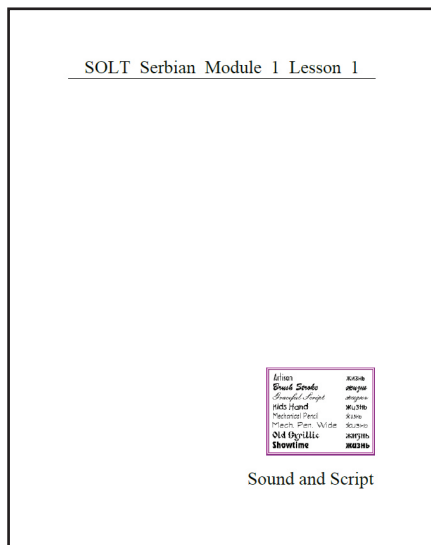
Уџбенички комплет *Special Operations Language Training: Serbian* написан је и објављен, према информацијама доступним на интернету,² за потребе реализације наставе српског као страног језика у Центру за стране језике Института за језике³ (енг. *Defense Language Institute*).⁴ С обзиром на чињеницу да у уџбеничком комплету није јасно истакнут издавач/састављач уџбеника, контактирали смо са наведеним Центром путем званичне имејл-адресе. Добили смо одговор у коме се тврди да пе-де-еф уџбеника није био

2 За више информација погледати следећи веб-сајт: <https://www.livelingua.com/dli/>.

3 Своје деловање наведена институција започела је под називом *Четврта армијска обавештајна школа* у време припрема за америчко-јапанске сукобе у Другом светском рату. Функционисање школе је било усмерено ка реализацији наставе јапанског језика, чији је циљ „оспособљавање појединаца да користе јапански језик у сврху обављања војних операција – обавештавања, испитивања војних заробљеника, пресретања комуникације и сличних послова” (Новаковић 2024а: 126). Своју делатност је обављала у Минесоти до 1946. године, када је премештена у Монтереј (Калифорнија). Том приликом је променила име у *Војна школа језика*, али и проширила поље свога деловања на организацију курсева других страних језика – кинеског, корејског, шпанског, француског, португалског (1946), односно скандинавских језика, румунског, албанског, бугарског, чешког, мађарског, пољског и српскохрватског (1948). Осим реализације наставе, важан сегмент функционисања школе представљало је и припремање квалитетног наставног материјала (Бинкли 2011: 10–16). Александар Новаковић (2024а: 123–145) детаљно пише о *Уџбенику за српскохрватски*, који је, заједно са осталим јединицама уџбеничког комплета, објављен у периоду од 1952. до 1956. године, констатујући да је реч о једном од најсадржајнијих и најквалитетнијих наставних материјала тога доба за учење српскохрватског језика. Сходно потреби реорганизације и прилагођавања новом времену, *Војна школа језика* прерасла је у *Центар за стране језике Института за језике* 1963. године (Ли 1990: 8), који на годишњем нивоу „обучи више од 2.500 кандидата” (Луканич 2023: 1). Преименовање никако није утицало на промену курса институције, те је Институт наставио да и у наредним годинама функционише на начин на који је то било раније утврђено.

4 Пракса Центра за стране језике јесте да у својим издањима, каква су уџбеник из 1951. године (в. Новаковић 2024а) и приручник *Cultural Orientation: Serbian*, јасно истиче амблема, назив и годину публикавања материјала.

део програма Центра за стране језике, уз констатацију да „то не значи да нека од назависних школа,⁵ које су предавале српскохрватски у складу са нашим наставним програмом, није направила такав материјал”. Такође, у издању пронађеном на интернету није ни јасно назначена година, али се по садржају може закључити да је реч о уџбенику објављеном након 2000. године.



Фотографија 1. Насловна страна првог модула у анализираном уџбенику

Уџбенички комплет под називом *Special Operations Language Training: Serbian* поред (условно речено два) уџбеника укључује и веома функционалну радну свеску. Намењен је организацији интензивног курса српског као страног језика на специјализованом течају у склопу припреме кандидата који су били упућивани у бившу Југославију са задатком обављања војних, политичких и дипломатских мисија америчке владе. У уџбенику се користе паралелно енглески и српски језик – први за потребе објашњавања и експликације садржаја, а други за представљање примера из свакодневне и специјализоване употребе језика. Уџбеник садржи укупно 58 лекција, које су распоређене у 10 модула, тако да сваки од модула садржи неједнак број лекција – *први модул*: 6 лекција, *други модул*:

5 Према информацијама из имејла највећи број тих школа се налази у Вашингтону и околини.

5 лекција, *трећи модул*: 7 лекција, *четврти модул*: 8 лекција, *пети модул*: 6 лекција, *шести модул*: 7 лекција, *седми модул*: 5 лекција, *осми модул*: 5 лекција, *девети модул*: 4 лекције и *десети модул*: 5 лекција. Првих шест модула припада делу уџбеника насловљеном *SOLT 1*, а преостала три делу уџбеника под називом *SOLT 2*. Наведеном бројчаном ознаком се указује да се, осим на почетном нивоу, изучавају садржаји својствени вишем/средњем нивоу учења српског као страног језика (што постаје јасно већ на основу увида у називе наведених лекција). Уџбеник у целости представља врло садржајно наставно средство, у коме се на поступан и систематичан начин изучавају граматички и лингвокултуролошки садржаји о српском језику, животу на југословенском тлу, те и историји, култури и наслеђу српскога народа. Узевши све модуле и лекције у обзир, можемо приметити да уџбеник има обим од 1.447 страница. Свака лекција у уџбенику је насловљена, из чега се јасно и недвосмислено указује на тему која се обрађује.⁶ Прегледом тема може се утврдити да се, за разлику од свих раније анализираних приручника, у овом уџбенику пажња ставља на фундаментална питања реализације војних, политичких и дипломатских активности на српском говорном подручју. Наиме, осим општих тема (*упознавање, породица, окружење, личне особине, календар, биографија, време, јединице мере, хоби, занимања* и сл.), обрађују се теме које су уско везане за реализацију специјалних операција (*оружане снаге, банкарство, мисије, опрема, особине географских подручја, медицина, култура, медији, традиција, вера, образовање*). Другим речима, полазници течаја који користе наведени уџбеник развијају језичке вештине за несметан суживот са српским домицилним становништвом, с једне стране, односно извршавање унапред одређених задатака, с друге стране.

Први модул

1. Гласови и писмо (енг. Sound and Script);
2. Поздрави и упознавање (енг. Greetings and Introductions);
3. Описивање вашег окружења (енг. Describing Your Surroundings);
4. Породица (енг. Family);
5. Личне особине (енг. Personal Characteristics);
6. Календар (енг. The Calendar);

Други модул

1. Личне и биографске информације (енг. Personal and Biographical Information);
2. Време и јединице мере (енг. Time and Measurements);
3. Хоби (енг. Hobbies);
4. Занимање (енг. Occupations);
5. Оружане снаге (енг. Armed Forces).

6 Наслов лекције је праћен и одговарајућом фотографијом, која има за циљ да приближи садржај представљеног градива.

Трећи модул

1. Храна и пиће (енг. Food and Drink); 2. Смештај (енг. Lodging); 3. Пошта (енг. Postal Service); 4. Банкарство (енг. Banking); 5. Разговор телефоном (енг. Telephone Conversation); 6. Оснивање кампа (енг. Setting up Base Camp); 7. Цен-кање (енг. Bargaining);

Четврти модул

1. Дневне активности (енг. Daily Routine); 2. Географија (енг. Geography); 3. Место и смер (енг. Location and Directions); 4. Мисија и опрема (енг. Mission and Equipment); 5. Особине терена (енг. Terrain Features); 6. Клима и време (енг. Climate and Weather); 7. Превоз (енг. Transportation); 8. Путовање (енг. Travel).

Пети модул

1. Анатомија (енг. Anatomy); 2. Прва помоћ (енг. First Aid); 3. Симптоми (енг. Medical Symptoms); 4. Хитне службе (енг. Medical Emergencies); 5. Болести и лекови (енг. Disease and Medicine); 6. Здравствена нега (енг. Health Care).

Шести модул

1. Забава (енг. Entertainment); 2. Спорт (енг. Sports); 3. Одмор (енг. Holidays); 4. Вера (енг. Religion); 5. Култура и традиција (енг. Culture and Traditions); 6. Култура и друштво (енг. Culture and Society); 7. Култура и протоколи (енг. Culture and Protocol).

Седми модул

1. Логистика (енг. Logistics); 2. Оружје (енг. Weapons); 3. Размена информација и операције (енг. Exchanging Information and Operations); 4. Одбрамбене снаге (енг. Force Protection); 5. Ратовање (енг. Warfare).

Осми модул

1. Влада (енг. Government); 2. Економија (енг. Economy); 3. Социјална економија (енг. Socio-economics); 4. Људска права (енг. Human Rights); 5. Злочин и дроге (енг. Crime and Drugs);

Девети модул

1. Вести и медији (енг. News and Media); 2. Пропаганда (енг. Propaganda); 3. Обавештајна служба (енг. Intelligence); 4. Јавни радови (енг. Public Works).

Десети модул

1. Тренутни задаци (енг. Current Events); 2. Актуелне вести (енг. Current News); 3. Трговина и пољопривреда (енг. Trade and Agriculture); 4. Ресурси и технологија (енг. Resources and Technology); 5. Образовање (енг. Education).

Иако у погледу графичко-ликовног уређења уџбеник одговара пракси припреме и објављивања уџбеника деведесетих година прошлога века, аутори су посебно водили рачуна о његовом дидактичко-методичком

обликовању. На почетку сваке лекције јасно су истакнути циљеви (у складу са обрађиваном темом) који се желе постићи њеним изучавањем. Сви они су усмерени ка развоју језичких вештина неопходних за коришћење језика у различитим животним, пословним, односно војним и дипломатским приликама.

Exchanging Information and Operations Objectives	Serbian SOLT 2 Module 7 Lesson 3
During this lesson, the students will learn about exchanging information and operations. Under this Terminal Learning Objective, the students will learn two tasks. At the end of the lesson, the students will be able to: 1. Exchange information on military experiences. This task will include: • Discuss functions of specific organizations • Discuss joint and combined operations • Discuss strategies during conflict • Discuss past military experiences 2. Develop an operations order. This task will include: • Discuss a simple training related OPORD in the TL • Prepare an operations order • Troop leading procedures	

Фотографија 2. Начин истицања циљева на почетку лекције

Објашњења у лекцијама писана су енглеским језиком и одликују се прецизношћу, једноставношћу и усмерена су ка најважнијим информацијама о лексичким и културолошким питањима. За разлику од свих претходно анализираних уџбеника, у овом уџбенику доминира употреба ћириличног писма и екавског наречја. Аутори инсистирају на коришћењу наведеног писма у свим одељцима и задацима за развој језичких вештина. Увид у садржај рада показује да уџбеник претпоставља учење језика уз предавача / језичког инструктора, који уједно треба да буде и модел за усвајање српског језика. Нагласак аутора уџбеника је на стицању граматичке, лексичке, комуникативне и социокултурне компетенције. Граматичка објашњења дата су у оквиру специјализованог одељка (енг. *Grammar Notes*). Одговарају садржајима који се изучавају на почетном течају.⁷

Први модул – самогласници и сугласници, српски сугласници без еквивалента у енглеском језику (*ђ, љ, њ, ђ, и џ*), звучни и беззвучни сугласници, основи палата-

⁷ Насупрот граматичким знањима, приметно је коришћење лексике својствене вишим нивоима учења српског као страног језика.

лизације сугласника, основна правила за употребу великих слова (прва лекција); род именица, личне заменице, глагол *бити* у садашњем времену, номинатив (једнина и множина), генитив и предлог *из* (друга лекција); образовање множине именица, активни и пасивни глаголи, присвојни придеви (трећа лекција); датив именица, конјугација глагола у садашњем времену, директни и индиректни објекат, рефлексивне заменице и глаголи (четврта лекција); инструментал, императив, придеви и деклинација придева, предлози и њихова употреба са различитим падежима (пета лекција); локатив, основни и редни бројеви (шеста лекција).

Други модул – дуга форма глагола *бити*, перфекат (потврдни, упитни и одрични облик), наставци за перфекат, редослед речи у позитивним и негативним реченицама (прва лекција); конструкција *да + презент*, присвојне заменице (трећа лекција); будуће време, поређење придева (четврта лекција); вокатив (пета лекција).

Трећи модул – акузатив личних заменица, деони генитив (друга лекција); императив, инструментал (трећа лекција); датив, датив личних заменица (четврта лекција); компарација придева, неправилна компарација, интензификатори (пета лекција); локатив (шеста лекција); будуће време, глаголски вид, рефлексивни глаголи (седма лекција).

Четврта модул – предлози, предлози уз падеже, предлози за место и кретање (прва лекција); генитив, посесивне заменице и њихова деклинација (друга лекција); рефлексивне заменице, инструментал (трећа лекција); датив, употреба датива уз глаголе *помоћи*, *веровати*, *свидети се* (четврта лекција); акузатив (објекат и кретање) (пета лекција); компаратив придева (шеста лекција); локатив, глаголи уз локатив (седма лекција); глаголски вид, будуће време, рефлексивни глаголи и будуће време (осма лекција).

Пети модул – бројеви *оба* и *обе* (прва лекција); присвојни придеви (друга лекција); глаголи *чинити се*, *изгледати* (трећа лекција); збирни бројеви (четврта лекција); деклинација упитник заменица *ко* и *шта* (пета лекција); безличне реченице (шеста лекција).

Шести модул – демонстративне заменице *овај*, *тај*, *онај* (прва лекција); промена упитно-односне заменице *чији* (друга лекција); промена упитно-односне заменице *какав*, *каква*, *какво* (трећа лекција); присвојне заменице (четврта лекција); присвојна заменица *свој* (пета лекција), предлози уз генитив (шеста лекција); предлози уз датив, акузатив и инструментал (седма лекција).

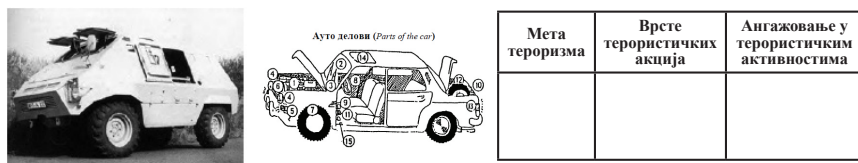
Седми модул – односне заменице и реченице (прва лекција); предлози уз релативне реченице (друга лекција); прошло време у текстовима (четврта лекција); условне реченице (пета лекција).

Осми модул – прецизно будуће време (прва лекција); директни и индиректни говор (друга лекција); потенцијал (трећа и четврта лекција); неодређене и одричне заменице *неко*, *нико*, *нешто*, *ништа* (пета лекција).

Девети модул – везници *или*, *нити*, *ни* (друга лекција); безличне реченице са *има/нема*

(трећа лекција). **Десети модул** – прилози за изражавање начина (прва лекција); преглед граматике (друга лекција); преглед глаголског вида (трећа лекција); де-клинација придева и присвојни придеви (четврта лекција); условне реченице и преглед везника (пета лекција).

Очекује се да ученици понуђене моделе употребе језика и сами усвоје, користећи их у различитим приликама. Првобитна верзија уџбеника је заснована на примени *аудио-визуелне глобално-структуралне методе* (АВГС), „која се одликује тиме што се језичка грађа уводи у структурама, које се усвајају глобално на слух (аудитивно), уз визуелну компоненту која побољшава услове непосредне семантизације” (Дражић 2006: 202). Новије анализирано издање уџбеника претпоставља само једну новину у погледу модернизације дидактичко-методичког обликовања – коришћење компакт-дискова са уснимљеним звучним записима (за преслушавање). Уџбеник садржи више десетина фотографија, илустрација, табеларних приказа, који се користе ради представљања садржаја, објашњавања појава у српском језику, именовања појмова и решавања задатака.



Фотографија 3. Пример фотографије, илустрације и табеларног приказа у уџбенику

Питања, радни налози и задаци чине најфункционалнији део уџбеника; треба да ученика заинтересују и наведу да самостално предузме активност усмене или писмене употребе језика. У њима се од ученика очекује да допуни одговор, заокружи тачно решење, повеже садржаје, подвуче исправне облике, изговори правилно одговарајуће конструкције, симулира употребу језика у реалним животним/војним ситуацијама, послуша предавача, покаже познавање лексике, али и да преведе са српског на енглески језик, односно пронађе преводне еквиваленте у једном или другом језику. Речник са преводом речи са српског на енглески језик представља саставни део лекција у уџбенику. У њему је преведено и објашњено више стотина речи.

Уз речник постоје и бројни одељци који су намењени упознавању са важним елементима живота, културе, историје, рада и пословања; такви су: *Напомене о култури* (енг. *Culture Notes*), *Савет дана* (енг. *Tip of the day*),

Примени (енг. *Application Activites*), Активности за унапређење вештина (енг. *Skill Enhancement Activities*), Домаћи задатак (енг. *Homework*).

The Calendar
Culture Notes

Serbian SOLT 1
Module 1 Lesson 6



Herceg Novi

In this town, located at the entrance of the Bay of Boka Kotorska (Monte Negro), "Everything lives on the sun, because of the sun and for the sun." The history of this town has been very tumultuous. Founded in 1382, the town of Herceg-Novi makes a luxurious collection of monuments, flaming roofs, towers and stairways. The town is an attractive and unique botanical garden with its colors and fragrances.

Activity 1

Look at the time table of your activities during the week and tell each other what you are going to do on each day of the week. Use Present Tense.

Понедељак	Уторак	Среда	Четвртак	Петак	Субота	Недеља
изаћи час гитаре	изаћи часови кошарку	иди у библиотеку	путовати	иди у слободни дан	играи ногомет	иди у куп
читати књигу						

Activity 2

State whether it is warm or cold in these cities at different times of the year.

топло (warm)
хладно (cold)

Example: У јуну је топло у Београду.

Њујорк	јануар
Лондон	март
Берлин	август
Москва	децембар
Лос Анђелес	јуни
Вашингтон	јуни
Рим	фебруар
Париз	април

Фотографија 4. Одељци Напомене о култури и Примена

У Напоменама о култури обрађена су различита питања у вези са културним аспектима живота у Југославији: етика, норме понашања, историјске и религијске чињенице и свеукупна културна баштина (значајне историјске личности, празници, обичаји, традиционалне српске игре, музички инструменти и сл.). Тако се, гледајући по модулима, обрађују следеће теме: развој ћириличног писма, Трг републике у Београду, позиција Југославије на мапи Европе и света, Карађорђевићи, Први и Други светски рат, популација, Херцег Нови (*први модул*); Никола Тесла, временска зона, радне обавезе, Универзитет у Београду, одлазак у војску (*други модул*); одлазак у ресторан и радно време објеката, структура куће, рад поште, југословенска валута (динар), телефонски систем, војна обавештења, бувља пијаца (*трећи модул*); најчешће постављана питања о Југославији, топографија Југославије, клима, коришћење јавног превоза, путовање кроз Србију (*четврти модул*); људско порекло, урок, кашаљ, хитна помоћ, здравствени систем у Југославији (*пети модул*); Стеван Стојановић Мокрањец, одмор и славски обичаји, Свети Сава, школски систем у Југославији (*шести модул*); југословенска војска, калашњиков, специјалне снаге, Јосип Броз Тито, одбрамбени систем Југославије (*седми модул*); економија, незапосленост, судство, дрога и проблеми (*осми модул*); пропаганда, енергетски системи (*девети модул*); инфлација, медији, страна улагања, САНУ (*десети модул*). Као допуна претходном одељку појављује се и одељак *Савет дана*, у коме се полазнику течаја упућују савети за понашање у одговарајућим ситуацијама употребе српског језика и културолошких особености живота у српској друштвеној заједници: напомене о броју гласова (вокала и консонаната) у српском

језику, правила изговора речи, сличности између српског и енглеског језика, напомене о начинима обраћања људима, коришћење одговарајућих речи у формалним и неформалним приликама, напомене о слагању у српском језику, изглед југословенске заставе, познате изреке (*Сваког госта три дана доста; Од вишка глава не боли*), специфични начини употребе одређених речи (*недеља*), прослава Божића у Југославији, разлике између српског и енглеског језика, мерне јединице, популарни спортови (*фудбал*), обавезни војни рок, одлазак у кућу домаћина, време обедовања у Југославији, корисни изрази при ручавању, значај пијаца, живот младих и старих у заједници, жеље просечне породице (*куповина куће*), однос између динара и паре, значај мењачница, важност готовог новца, коришћење телефона на говорницама, војни изрази, начин облачења, разлика између трговаца и шверцера, правила понашања у војсци, главни градови у Југославији, припадници заједнице/популације, карактеристике географског терена, врсте природних непогода, популарна места за одмор, процедура добијања дозволе за вожњу, верски изрази у Југославији, напомена о негативном ставу према шпијунима, важни изрази из области функционисања државе и сл. Одељци *Примени* и *Активности за унапређење вештина* представљају допуну питања, радних налога и задатака. Усмерени су ка практичној примени знања стечених током течаја на пољу примене језика у конкретним и реалним ситуацијама (какве су дијалози, читање, писање, симулације разговора) и разумевању културолошких прилика у југословенској држави. Активности претпостављају интеракцију са партнером, коришћење визуелних материјала, постављање и одговарање на питања, културолошке дискусије, симулацију стварноживотних дешавања, припрему извештаја и презентација, слушање читања текстова, писање ћириличким писмом, тестирање разумевања граматике и увећање речничког фонда. Саставни део реализације течаја српског као страног језика чини и израда домаћег задатка. На крају сваке лекције налази се одељак *Домаћи задатак* са више десетина питања посвећених самосталном увежбавању и изучавању градива, и то: јачању граматичких знања, увежбавању писања ћириличким писмом, утврђивању лексичких знања и неговању културолошких законитости.

Уз уџбеник(е) долази и радна свеска истоименог назива, која представља „додатни материјал за развијање вештине слушања са разумевањем”. Подељена је у три дела, тако да први део разрађује садржаје од првог до трећег модула, други део садржаје од четвртог до шестог, а трећи део од седмог до десетог. Сва вежбања у радној свесци се решавају искључиво

уз коришћење пратећег аудио-записа (који нисмо успели да пронађемо у виду аудио-фајлова на интернету). Доминантне врсте задатака усмерене су ка увежбавању изговора (кроз понављање слова, речи, фраза), разумевању дијалога (кроз преслушавање и одговарање на постављена питања), анализи и опису стварноживотних, историјских или војних ситуација (кроз преслушавање разговора у банци, продавници, током путовања), практичној примени знања (кроз попуњавање табела, симулацију реалних ситуација и превод са српског на енглески језик), упознавању српске културе, географије, економије и права (кроз разговоре о празницима, манастирима или историјским личностима), начину функционисања медија, оглашавању у медијима, њиховом критичком сагледавању и увежбавању граматичких садржаја. Дакле, можемо закључити да је приручник намењен темељнијем развоју језичких вештина кроз разноврсне сценарије. Ликовно-графичко и дидактичко-методичко обликовање се у потпуности поклапа са оним у уџбенику који радна свеска прати.⁸ С обзиром на специфичну природу реализације налога, приручник не садржи решења задатака. Међутим, обим радне свеске је далеко мањи од обима самог уџбеника – насупрот хиљаду четири стотине четрдесет седам страница уџбеника, радна свеска има само седамдесет и једну страницу.

Закључак

Српски као страни језик столећима се изучава са несмањеном пажњом и интересовањем, које је у складу са вишевековним постојањем српскога народа и његовим непроцењивим културним и одговарајућим друштвено-политичким утицајем у савременом свету. Странци различитих узраста и образовних профила настоје да га на ефикасан начин савладају и примењују ради споразумевања са домицилиним српским становништвом, али и обављања најразноврснијих активности (пословних, дипломатских, војних, обавештајних и сл.). Наставу похађају у многобројним центрима, школама страних језика, на славистичким катедрама при универзитетима, али и војним и дипломатским школама које су у блиској вези са иностраним владама. Све ове институције показују настојање да припреме наставне материјале који ће одговорати потребама полазника течајева. Иако такви материјали представљају пословну (па и државну) тајну, није реткост да се, након извесног временског периода, појављују у широј употреби, што проучаваоцима методике наставе српског као страног језика

⁸ Супротно Уставу Републике Србије и Резолуцији 1244 Уједињених нација, одређени делови наше земље су на корицама овог приручника представљени као засебне територије (на којима се говори српски језик).

оставља могућност да их анализирају и процењују њихову функционалност. Дошавши у посед таквог уџбеничког комплета (*Special Operations Language Training: Serbian*), у овом раду смо настојали да сагледамо најзначајније чињенице о његовом месту и функцији у настави српског као страног језика, али и да спроведемо једноставнију евалуацију. Резултати истраживања су нам показали да убудуће морамо бити врло опрезни са коришћењем материјала који проналазимо на различитим веб-сајтовима. Наиме, иако се тврди да је наведени уџбеник настао у Центру за стране језике америчког Института за језике, успостављени контакт са представницима наведене институције открио је да овај наставни материјал није њихово дело. Штавише, садржаји овог уџбеничког комплета представљени су у виду низа електронских докумената подељених према модулима и лекцијама без икаквих одредница које би упућивале да је он заиста објављен у виду званичне публикације – не постоје ни година објављивања, ни информације о издавачу, а камоли подаци о библиотечком запису. Ипак, реч је о једном од најсадржајнијих уџбеника и најсажетијој радној свесци, у којима се наизменично обрађују опште (*упознавање, породица, окружење, личне особине, календар, биографија, време, јединице мере, хоби, занимања* и сл.) и специјализоване теме (*оружане снаге, банкарство, мисије, опрема, особине географских подручја, медицина, култура, медији, традиција, вера, образовање*). Несумњиво је да је намењен обучавању кандидата који су упућивани на српско говорно подручје са задатком обављања војних, политичких и дипломатских мисија иностраних влада. У њему се обрађују садржаји који одговарају и почетном, и средњем, али и напредном нивоу учења српског језика. Одликује се систематичним и поступним представљањем градива, које почива на примени аудио-визуелне глобално-структурне методе, с једне стране, односно мултимедијалног метода, с друге стране. Визуелно-графички и дидактичко-методички одговара стандардима који су били актуелни, на пољу уџбеничке продукције, с краја XX века. Несумњиво је да се заиста користи у наставној пракси, с обзиром на информације о броју преузимања са одговарајућих веб-извора. Сигурни смо да уџбеник користе они који желе да за кратак временски период стекну знања и вештине неопходне за несметано коришћење српског језика. Ипак, са наше тачке гледишта, требало би бити врло опрезан у коришћењу овог уџбеника као доминантног извора за учење српског као страног језика. Зато свим наставницима саветујемо да претходно процене користи (и недостатке) његове примене, а посебно да провере чињенице које се у уџбенику и радној свесци узимају као апсолутно тачне и општеприхваћене.

Литература

- Бинкли 2011: С. Binkley, *Defense Language Institute Foreign Language Center: A Pictorial History*. Monterey: DLIFLC.
- Брборић 2014: В. Брборић, Књига која траје: уџбеник Српски за странце Боже Ћорића. *Српски језик*, 19, 595–604. / V. Brborić, Knjiga koja traje: udžbenik Srpski za strance Bože Ćorića. *Srpski jezik*, 19, 595–604.
- Бугарски 1984: R. Bugariski, Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku. U P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (str. 17–22). Beograd: Institut za strane jezike.
- Гачић 1986: Z. Gačić, Kako poboljšati motivaciju naših polaznika. U P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”* (str. 141–145). Beograd: Institut za strane jezike.
- Дабић 1986: В. Dabić, Neka pitanja iz nastave srpskohrvatskog jezika u slovenskim zemljama. U P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”* (str. 127–131). Beograd: Institut za strane jezike.
- Дешић 1990: М. Dešić, Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog: dosadašnja iskustva i naredni zadaci. U *Učenje jezika, komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika* (str. 233–237). Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti.
- Димитријевић 1984: N. Dimitrijević, Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog. U P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (str. 34–40). Beograd: Institut za strane jezike.
- Дражић 2006: Ј. Дражић, Место граматике у настави српског језика као страног. У Љ. Петровачки, О. Радловић (ур.), *Неговање српског језика и књижевности* (стр. 197–219). Нови Сад: Филозофски факултет. / J. Dražić, Mesto gramatike u nastavi srpskog jezika kao stranog. U Lj. Petrovački, O. Radulović (ur.), *Negovanje srpskog jezika i književnosti* (str. 197–219). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Ђерић 1984: R. Đerić, O nastavi srpskohrvatskog jezika kao stranog u JNA. U P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (str. 68–69). Beograd: Institut za strane jezike.
- Ђурић 1984: О. Đurić, Uvodna reč. U P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (str. 5–8). Beograd: Institut za strane jezike.
- Игњатић 1986: Z. Ignjatić, Specijalizovani tečajevi srpskohrvatskog jezika za strane studente. U P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”* (str. 113–116). Beograd: Institut za strane jezike.

- Кончаревић 2007: К. Кончаревић, О неким параметрима структурно-садржинског обликовања удбеника српског језика као страног у инословенској средини. У М. Дешић (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси* (стр. 73–82). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик. / К. Končarević, О nekim parametrima strukturno-sadržinskog oblikovanja udžbenika srpskog jezika kao stranog u inoslovenskoj sredini. У М. Dešić (ur.), *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* (str. 73–82). Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik.
- Крајишник 1992: В. Крајишник, Библиографија југословенских радова о српскохрватском језику као страном (1960–1990). *Живи језици*, 34–35(1–4).
- Крајишник 2016: В. Крајишник (2016). Нека питања из методике наставе српског као страног језика. У В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (стр. 184–203). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 7–26.
- Ли 1990: А. Lee, *The Attrition rate at DLI* (thesis). Monterey: Naval Postgraduate School.
- Ломпар 1995: В. Ломпар, Божо Ћорић: Српски за странце. *Књижевност и језик*, 43(3/4), 179–181. / V. Lompar, Božo Ćorić: Srpski za strance. *Književnost i jezik*, 43(3/4), 179–181.
- Луканич 2023: Р. Lukanich, *Survival analysis of Army Enlisted Defense Language Institute Graduate Attrition Factors*. Monterey: Naval Postgraduate School.
- Маројевић 1986: Р. Маројевић, Теоријско–методолошка питања наставе српскохрватског језика као страног. У Р. Вучковић (ур.), *Научни skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”* (стр. 34–37). Београд: Институт за стране језике.
- Милутиновић 1984: Д. Milutinović, О специфичностима остваривања циљева наставе српскохрватског језика као страног у Институту. У Р. Вучковић (ур.), *Округли сто „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (стр. 84–86). Београд: Институт за стране језике.
- Михаиловић 1984: М. Mihailović, О учењу и настavi српскохрватског језика као страног. У Р. Вучковић (ур.), *Округли сто „Srpskohrvatski jezik kao strani”* (стр. 13–16). Београд: Институт за стране језике.
- Николић 2013: Д. Nikolić, *Slavistika bez vizije. Vijenac: novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost*, стр. 512.

- Новаковић 2022а: А. Новаковић, *Увод у методiku наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет. / A. Novaković, *Uvod u metodiku nastave srpskog kao stranog jezika*. Niš: Filozofski fakultet.
- Новаковић 2022б: А. Новаковић, *Уџбенички комплет у настави српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет. / A. Novaković, *Udžbenički komplet u nastavi srpskog kao stranog jezika*. Niš: Filozofski fakultet.
- Новаковић 2024а: А. Новаковић, Уџбеник за српскохрватски америчке Војне школе језика: уџбенички комплет за учење српског као страног. *Лингвометодика*, 1, 123–145. / A. Novaković, *Udžbenik za srpskohrvatski američke Vojne škole jezika: udžbenički komplet za učenje srpskog kao stranog*. *Lingvometodika*, 1, 123–145.
- Новаковић 2024б: А. Новаковић, *Фрагменти о методици наставе српског као страног језика након Другог светског рата*. Ниш: Филозофски факултет. / A. Novaković, *Fragmenti o metodici nastave srpskog kao stranog jezika nakon Drugog svetskog rata*. Niš: Filozofski fakultet.
- Новаковић 2025: А. Новаковић, Преглед уџбеника и приручника за српски као страни језик америчких и западноевропских универзитета и школа. *Philologia Mediana*, 17, 371–395.
- Оташевић 2014: Ђ. Оташевић, Приручници за наставу српског језика као страног. *Лингвистичке актуелности*, 25, 21–30. / Ђ. Otašević, *Priručnici za nastavu srpskog jezika kao stranog*. *Lingvističke aktuelnosti*, 25, 21–30.

Aleksandar M. Novaković

**TEXTBOOK SET SPECIAL OPERATIONS LANGUAGE TRAINING:
SERBIAN IN THE TEACHING OF SERBIAN AS A FOREIGN
LANGUAGE**

Summary

The subject of this paper is an analysis of the textbook set (accessible online) titled *Special Operations Language Training: Serbian*. The aim is to provide a clearer understanding of the components of the set used in teaching Serbian as a foreign language. The research employed the method of theoretical analysis and the technique of content analysis. The findings indicate that this is one of the most comprehensive textbook sets for learning Serbian as a foreign language. It alternates between general topics (such as *introductions, family, environment, personal characteristics, calendar, biography, time, units of measurement, hobbies, and occupations*) and specialized subjects (*including the armed forces, banking, missions, equipment, geographical characteristics, medicine, culture, media, tradition, religion, and education*). The textbook set is utilized during the training of members of military, political, and diplomatic missions from foreign governments, enabling smooth integration into Serbian society and the effective handling of daily activities and specialized operations. It is likely that the set was created by a foreign institute specializing in Serbian as a foreign language, though research suggests it was not developed by the Center for Foreign Languages at the American Institute of Languages, as claimed by certain online sources. Furthermore, educators are advised to review, analyze, and critically evaluate the textbook set before incorporating it into their teaching practice, ensuring alignment with the high ethical standards and objectives of teaching Serbian as a foreign language.

Keywords: Serbian as a foreign language, textbook set, foreign governments, military language schools, special operations